Prof. Dr. Sadettin ÖKTEN ▸ Prof. Dr. Korkut TUNA ▸ Prof. Dr. Mazhar BAĞLI ▸ Prof. Dr. Adem Esen ▸ Prof. Dr. Bilal Eryılmaz ▸ Prof. Dr. E. Nazif GÜRDOĞAN ▸ Mehmet GENÇ ▸ Ahmet YILMAZ ▸ Doç. Mustafa ORÇAN ▸ Mehmet ÖZHASEKİ ▸ Prof. Dr. Şükrü KARATEPE ▸ Prof. Dr. Ömer DİNÇER ▸ İdris GÜLLÜCE ▸ Prof. Dr. Zeynep TARIM ▸ Prof. Dr. Coşkun ÇAKIR ▸ Doç. Dr. Aynur CAN ▸ Dr. Nureddin NEBATİ ▸ Yrd

Düşünce Ekseninde Enine Boyuna Şehir

Editör: Hasan TAŞÇI

Prof. Dr. Sadettin ÖKTEN ▸ Prof. Dr. Korkut TUNA ▸ Prof. Dr. Mazhar BAĞLI ▸ Prof. Dr. Adem Esen ▸ Prof. Dr. Bilal Eryılmaz ▸ Prof. Dr. E. Nazif GÜRDOĞAN ▸ Mehmet GENÇ ▸ Ahmet YILMAZ ▸ Doç. Mustafa ORÇAN ▸ Mehmet ÖZHASEKİ ▸ Prof. Dr. Şükrü KARATEPE ▸ Prof. Dr. Ömer DİNÇER ▸ İdris GÜLLÜCE ▸ Prof. Dr. Zeynep TARIM ▸ Prof. Dr. Coşkun ÇAKIR ▸ Doç. Dr. Aynur CAN ▸ Dr. Nureddin NEBATİ ▸ Yrd. Av. Özlem ZENGİN ▸ Doç. Dr. Faruk GÖKÇE ▸ Prof. Dr. Yaşar BAĞDATLI ▸ Doç. Dr. Mahmut KANIK ▸ Ömer LEKESİZ ▸ Dr. Cemil ARSLAN ▸ Yrd. Doç. Dr. Ali UYUMAZ ▸ Dr. Fatma ŞENSOY ▸ Prof. Dr. Nabi AVCI ▸ Prof. Dr. Yasin AKTAY ▸ Doç. Dr. Aynur ATMACA CAN ▸ Prof. Dr. Erol ÖZVAR ▸ Bilâl ERDOĞAN ▸ Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK ▸ M. Tevfik GÖKSU ▸ Prof. Dr. Hayati DEVELİ ▸ Prof. Dr. Murtaza BEDİR ▸ Mehmed Fatih CAN ▸ Prof. Dr. M. Mahfuz SÖYLEMEZ

kaknüs
şehir ve mimarlık

kaknüs yayınları: 875
şehir ve mimarlık: 6

isbn: 978-975-256-663-7
yayıncı sertifika no: 11216

1. basım; istanbul, 2021

kitabın adı: düşünce ekseninde enine boyuna şehir
editör: hasan taşçı
türkçe yayın hakları © kaknüs yayınları, 2021

yayın yönetmeni: muhammet çiftçi
redaksiyon ve tashih: cihan dinar
teknik hazırlık: mustafa sabri saldamlı
kapak: kaknüs ajans
baskı: alemdar ofset
cilt: çevik matbaacılık

bütün yayın hakları saklıdır.
bu kitap telif sahibinin izni olmaksızın kısmen ya da tamamen yeniden basılamaz,
herhangi bir kayıt sisteminde saklanamaz, hiçbir şekilde elektronik, mekanik,
fotokopi ya da başka türlü bir araçla çoğaltılıp iletilemez.

kaknüs yayınları
kızkulesi yayıncılık ve tanıtım hiz.
merkez: mimar sinan mah., selâmi ali efendi cad., no: 33, üsküdar, istanbul
tel: (0 216) 341 08 65 kitap@kaknus.com.tr
dağıtım: çatalçeşme sk., defne han, no: 27/3, cağaloğlu, fatih, istanbul
tel: (0 212) 520 49 27 satis@kaknus.com.tr
www.kaknus.com.tr /kaknusyayinevi

İçindekiler

Önsöz 9

İDEAL ŞEHİR ÜZERİNE DÜŞÜNCELER 17
Sadettin ÖKTEN
Korkut TUNA
Menderes TÜREL
Mazhar BAĞLI
M. Tevfik GÖKSU
Hasan TAŞÇI

ŞEHİR HUKUKU ÜZERİNE DÜŞÜNCELER 51
Mustafa ŞENTOP
Adem ESEN
Bilâl ERYILMAZ
Mazhar BAĞLI
M. Tevfik GÖKSU
Hasan TAŞÇI

ŞEHİR EKONOMİSİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER 111
E. Nazif GÜRDOĞAN
Coşkun ÇAKIR
Mehmet GENÇ
Hasan TAŞÇI

ŞEHİR SOSYOLOJİSİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER 143
Yasin AKTAY
Mazhar BAĞLI
Mustafa ORÇAN
M. Tevfik GÖKSU
Hasan TAŞÇI

Şehir Sosyolojisi Üzerine Düşünceler

Yasin AKTAY
Mazhar BAĞLI
Mustafa ORÇAN
M. Tevfik GÖKSU
Hasan TAŞÇI

Hasan Taşçı: *Şehir ve Düşünce* dergimizin dördüncü sayısının dosya toplantısına hoş geldiniz. İlk üç sayımızın dosya konuları şöyledir; Birinci sayı şehir felsefesi, ikinci sayı şehir hukuku, üçüncü sayımızın şehir ekonomisi, bu sayımızın konusu ise şehir sosyolojisidir. Her sayımızda konusuna göre çeşitli akademisyenlerle dosya toplantısı düzenliyoruz. Şu anda şehir sosyolojisini konuşmak üzere bir araya gelmiş bulunuyoruz.

Şehir sosyolojisi denince, çeşitli tanımlara baktığımızda ilk akla gelen konulardan birisi de iletişimdir. Şehirde, insan-mekân, mekân-mekân, insan-insan, birey-toplum, toplum-birey ile sürekli iletişim hâlindedir. Şöyle bir tanımlama var "Şehrin oluşturduğu ortamlarda insanlar hem birbirleriyle hem de şehrin mekânsal olarak kendisiyle, kente ait değerler ve bizâtihi bu değerleri üretenlerle iletişim içindedirler. Bütün bunlar kısaca kentin toplumsallığı olarak adlandırılabilir. Şehir söz konusu bu toplumsallığı ise kendine özgü yöntem ve iletişim kanallarıyla yerine getirir. Nur Vergin bu durumu şöyle tanımlıyor. "Kent kendine özgü iletişim kanalları yaratarak birbirinden kopuk ve habersiz olan bireylerin etkileşim sürecine girmelerini sağlar." Burada ben bir örnek vermek istiyorum. Mumford bir tespitinde diyor ki; "Ortaçağ'da Bow Kilisesi'nin çan seslerinin duyulabileceği mesafe, Londra şehrinin sınırlarını oluşturuyordu. 19. yüzyılda diğer iletişim sistemleri icat edilene kadar

bu böyle kaldı." Osmanlı şehrinde ise mahallenin sınırlarını belirleyen sistem, ezanın duyulacağı son nokta olarak belirlenmiş. Tabii günümüzdeki ses artırıcı araçlar olmadan önce, mahallenin sınırları orada sona eriyordu. Buradan hareketle şunu söyleyelim. Bu iletişim şehir için ne anlam ifâde ediyor? Toplum için, kentsel toplum için ne anlam ifâde ediyor?

Yasin Aktay: Öncelikle şunu söyleyebiliriz. Başlık olarak kent sosyolojisini düşündüğümüzde, kent sosyolojisine girmeden önce sosyolojinin kendisinin kentten kaynaklanmış olduğunu belirtmek gerekir. Modern kent, sosyoloji ile olmuştur. Bunu söylemenin anlamı şudur; aslında sosyoloji modern bir bilimdir ve onu ilk etapta yaratan merak duygusu veya yaratan kontrol duygusu kentin ortaya çıkardığı yeni hâdiseler, yeni tecrübelerden başkası değildir. Çünkü modernleşme adına ne gerçekleştiyse kent içerisinde gerçekleşti. Modernleşme adına ne gördüysek, bunu her şeyden önce kentin içerisinde gördük. Yeni bir kent tipinin ortaya çıkması ile gördük. Yeni bir şehir tipinin ortaya çıkması ile gördük. Evet, eskiden de şehirler vardı. Ama modern şehir, yeni ve moderndir. Eskiden de şehirler vardır. Ama eski şehirler bir sosyoloji doğurmamıştır. Ama bugünün sosyolojisi, bugünün kenti yani modern kentin en önemli ürünlerinden birisi de bizâtihi sosyolojinin kendisidir.

Hasan Taşçı: Bir bilim olarak sosyoloji modern kentin ürünü olabilir ama sosyolojik anlamda bugün var olan tartışmalar bilimsel olarak tanımlanmamış olsa bile eskiden vardı.

Yasin Aktay: Evet, bir bilim olarak. Çünkü modern kent sanayileşmenin bir sonucudur. Sanayileşmenin bir sonucu olan kent ile daha önceki dönemlerde başka faktörlerin, başka sâiklerin bir sonucu olarak ortaya çıkan kent arasında tabiatıyla özde bir farklılık vardır.

Mazhar Bağlı: Nasıl bir farklılık bu hocam? Bunun üzerinde biraz durmamız gerekiyor sanıyorum. Ayrıca sosyolojik bir özne olarak kentsel yapının ne zaman dikkat çekmeye başladığını da konuşmamız gerekiyor. Kent yeni bir sosyolojinin somut yansıma alanı olarak yeni dünyanın en önemli değişim dinamiği hâline geldi. Tabi modernleşmenin de temel somut alanlarından birisidir. Modern toplum, kentli toplum demektir.

Yasin Aktay: Bir defa her şeyden önce kent, devletin bir fonksiyonudur. Güçlü bir devletin olmadığı hiçbir yerde kent ortaya çıkmamıştır. Yani hep zannedildiğinin aksine kentler devletleri meydana getirmezler. Aksine güçlü devletler kentleri meydana getirirler. İbn Haldun'un, kentin menşei konusunda ortaya attığı teori, kentin menşeine istinaden ortaya atılmış diğer teorilere nazaran çok daha mâkul ve çok daha gerçekçidir. Kenti büyük devletler ortaya çıkardılar. Genellikle büyük devletler kenti bazen şan olsun diye ortaya çıkarır. Bir büyük kent her şeyden önce büyük yapılar demektir. Bu büyük yapıları insanların kolektif hareketi ortaya çıkarır. Kolektif hareket de kendi kendine oluşmaz. Genellikle zorlayıcı bir irâde ile ortaya çıkar. Zorlayıcı irâde de bazen ya korkuyla, ya da silahlı bir gücün organizasyonuyla, bir otoriter yapının, bir devlet çarkının zorlamasıyla meydana gelir. Çünkü büyük devlet demek büyük yapılar demektir. Daha doğrusu kent demek büyük yapılar demektir. Bu yapıların aynı zamanda eski dönemlerin yerleşim tabiatı genellikle tarım toplumudur ve köydür. Köy bir kırsal üretim birimidir. Kırsal üretim birimlerinin kente dönüşmesi, genellikle biliyorsunuz kırdaki yapıya el koyacak bir irâdenin ortaya çıkması ile mümkün olabiliyor. Bu da devlet olmadan olabilecek bir şey değildir. Bu tabiî uzun bir hikâyedir. Yani devletin kentin menşei ile ilgili, kentin kaynağı ile ilgili sosyolojide ortaya atılmış bir sürü teorinin alanına girmeyi gerektiriyor.

Mazhar Bağlı: O hâlde siz geleneksel yerleşim yerleriyle, antik kentlerle modern kentleri ayırıyorsunuz.

Yasin Aktay: Tabiî ki. Tabiatı itibarıyla çok ciddî farklar vardır. Bu farklılıklar modern kentin biraz karaktersiz hâle gelmesi ile ilk ifâdesini buluyor. Önce karaktersiz bir kent, hepsi birbirine benzeyen kentler. Sanayinin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkmış olan bir kent. Sanayi belki de ilk defa geçmiş dönemlerde devletin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkan kentlerin hilafına, bir sanayileşme dalgasının bütün dünyayı küresel bir rüzgâr olarak kuşatması ile birlikte dünyanın her tarafına birbirine benzeyen, aynı sâiklerle kurulan ve aynı sâiklerle gelişen, aynı karakter özellikleri taşımaya başlayan kentler ortaya çıkmıştır. Bu biraz fabrikasyon bir yapı

ortaya çıkarıyor. Bu kent aynı zamanda bütün bir kozmopolitizmi bir harmoni içerisinde eriten veya bir harmoni içerisinde yeniden üreten onu yine kozmik bir yapıya dönüştüren klasik şehrin dışında, şehre alternatif olarak onu bir kaosa dönüştüren yani bir tür rölativizmin hâkim olduğu bambaşka bir yapıyı ortaya çıkaran bir durumdur modern kent.

Hasan Taşçı: Biliyorsunuz hangi disiplin açısından yapılırsa yapılsın şehrin tanımlarında mutlaka bir zaman boyutu vardır. Modern kent o kadar hızlı gelişiyor ki zaman boyutu ortadan kalkıyor. Yani üretimi çok kısa sürede gerçekleşiyor. Daha önceki şehirlerde tanımlandığı gibi bir zaman boyutu yok anladığım kadarıyla. Birinin taklidi, bir fason üretim gibi üretilmektedirler. Bu durumda şehir zaman içinde kuşandığı sosyallikten mahrum kalıyor veya tanımlanmaya muhtaç yeni bir sosyallik ile karşı karşıya kalıyor.

Yasin Aktay: Şöyle karakterize edilebilir. Sosyologlar yeni ortaya çıkan kentteki zaman kavramını, zaman ve mekânın birbirinden ayrışması olarak tanımlarlar. Zaman ve mekân nasıl birbirinden ayrıştırılır? Eskiden mekâna bağlı olarak işleyen bir zaman anlayışının ötesinde, tamamen soyut, tamamen zamanı milimetrik birimlere bölerek işlemeye başlayan ve mekânın hareketlerinden bağımsız bir vardiya anlayışıyla işlemeye başlayan bir zaman anlayışını devreye sokuyor. Yani burada artık zamanın nakite dönüştüğü, vaktin iyice nakte dönüştüğü aynı zamanda vaktin bir üretim birimi hâline geldiği, bir üretim konusu hâline geldiği bir anlayış. Burada zaman modern kentin üzerinde en önemli üzerinde değişim yaptığı, tahribat demiyorum değişim yaptığı konulardan bir tanesidir. Zaman ve mekân ayrışmasını para kavramının icat edilmesini, işlerin ayrıntılı bir biçimde ve çok sofistike bir hâle gelmesiyle izah edebiliriz. Artık para, zaman ve mekânın birbirinden kopartılmasının en sembolik ve en yüksek örneğini temsil eder.

Mazhar Bağlı: Bu konuyla ilgili benim aslında tartışılmasını istediğim bir tezim var. Tartışılmasını istememin nedeni de kendi bakışımı ya da tezimi test etmiş olurum. Bana göre değişimin form, öz ve anlam ile farklı bir şekilde, yeni ve aslında modern bir tarzda irtibatlı hâle getiren en önemli konu paranın herhangi bir şeyin

değerini sembolize edebilecek bir araca dönüşmüş olmasıdır. Yani reel değerinin dışında, bir temsil değerine sahip olmuş olması, aslında bir nevi kentin de pek çok alanın temsil alanına dönüşmüş olmasını beraberinde getiriyor. Hatta bu konuyu bir makalede de ele aldım, cennetin mekân değişimi. Modern dünya bir nevi cennet tahayyülünü bu dünyaya transfer etmek suretiyle değişimi somutlaştırıp verimli bir iş hâline getirdi. Tam da bence sizin sözünü ettiğiniz anlamda yani paranın bir mübadele aracı olarak gerçek bir değişim gücünü göstermiş olmasıdır. Herhangi bir şeyin, bir başka nesnenin içerdiği değeri soyutlayıp ya da farklılaştırarak içinde barındırabilecek bir mekanizma oluşturması sanıyorum bir devrimdir. Ve bu konu galiba mekânsal algılarda da özellikle de günümüz kentlerinde de bir dönüşümü, değişik alanların temsili olarak ortaya çıkıyor. Meselâ kent meydanı aynı zamanda bir nevi o geleneksel dönemlerde var olan tapınma ihtiyacının temsiline dönüşüyor. Tören alanına dönüşüyor. Orduların gösteriler yaptığı tiyatrolara dönüşüyor. Birtakım alışveriş merkezleri festival alanlarına dönüşüyorlar ki bunu Mustafa Bey'e de soracağım. Bu dönüşüm geleneksel birtakım figürler taşıyarak mı daha kolay sağlanabiliyor acaba yoksa yeni bir simgesel alan mı oluşturuluyor? Ya da bir nevi form var öz yok gibi bir durum mu var?

Yasin Aktay: Çok güzel bir noktaya değindiniz. Kısaca söyleyeyim. İnsanlar her zaman kutsallıkları yeniden üretirler. Farklı formlarda da üretirler. Bugün sekülerizmin bütün seküler yapısına rağmen kendi kutsallarını birtakım mâbetlerle, birtakım törensel davranışlarla, habituslarla yeniden üretmiş olduğunu biliyoruz. Onun için ben sekülerizmi bir ideal olarak mutlak anlamda kendini gerçekleştirebilecek bir şey değildir. Mutlak anlamda kutsaldan arınma olarak sekülerizm imkânsız bir projedir. Çünkü insan var olduğu ölçüde kendi kutsallarını üretir, kendi metafiziğini üretir. Metafiziğe ilişkin olmayan bir tecrübe, insanî tecrübe genellikle çok fazla mümkün değildir. Ama belki de her zaman için insan o gerilimi sürekli olarak yaşayan bir metafizikle, fizik arasındaki o gerilimi sürekli olarak yaşar. Sabitler ile değişkenler arasındaki gerilimleri her zaman yeniden üretir. Çağın farklı tecrübelerine bağlı

olarak. Burada modern kentin sosyolojiyi doğurmuş olması bakımından başlı başına önemli bir hâdisedir.

Sosyoloji bir bakıma insanın kendi başına geçen, yaşamakta olduğu olayı düşünmesini sağlayan, insanın kendine dönüp bakmasını sağlayan bir bilgi biçimi olarak çünkü kent önemli bir değişim yaşıyor. Çok hızlı bir değişim. Hızlı ve gelenekten bugüne her şeyin hızla değiştiği, hatta böyle eriyerek değiştiği Marks'ın tâbiriyle katı olan her şeyin hızla buharlaşarak yok olduğu, yok olarak değiştiği bir tecrübedir modernite. Kent tecrübesi aynı zamanda. Modernite derken burada kent tecrübesinden ayrı bir modernite yok. Bu kent içerisinde, insan neler olup bittiğine şöyle bir dönüp bakma ihtiyacı hissediyor ve sosyolojiyi üretiyor. Bir bakıma sosyolojik bilgiyi üretiyor. Sosyolojik bilgi insanın kendi başından geçenleri bir monitörize etme işlemidir. Monitörize etme yani dönüp kendini bir seyretme işlemi anlamına geliyor. Olayı, olup biteni bir açıklama ihtiyacıdır. Eskiden fırtınalar olurdu. O fırtınaları açıklamak için insanlar metafizik veya teolojik bilgiyi üretirlerdi Kont'un tiplemesiyle. Bugün aynı olup biten hâdiseleri açıklamak üzere başka bir bilgi birikimi üretiyorlar. Sosyolojik bilgiyi üretiyorlar. Bu sosyolojik bilgi, işte aile yok oluyor. Farklı bir şeye dönüşüyor. Eskiden bir aile hayatı vardı kırsalda. Modern kentte bu aile bambaşka bir şeye dönüşüyor. Eskiden din kurumu vardı. Bütün köylülerin, kırsalda herkesin büyük bir sabiti olarak yaşadığı bir dinî kozmoloji anlayışı, bir anda kent ortamında çok kozmopolit birçok çeşitlilikle karşılaşarak bir anda rölativizmin cenderesine yakalanıyor. Rölativizmin cenderesine yakalandığı andan itibaren insanın kutsala dâir bütün güveni yitiyor. Dünyanın büyüsü bozuluyor Maksimilyan'ın tâbiriyle ve insanın ilk hissettiği tecrübe bir anomi oluyor. Bir boşluk yani anomi, normsuzluk. Bu normsuzluk bir anda modern kentin eskiden tevârüs ettiği bütün değerleri yeniden gözden geçirmesine yol açıyor. O döneme dâir bu ilk tecrübedir. Bu ilk tecrübeye dâir bütün sosyologların ürettiği bilgi, hâlen o bilgidir. Biraz o bilginin baskısı altında yaşıyor sosyoloji. Hâlen kenti algılamaya, yorumlamaya çalışırken o ilk dönemin tecrübesi hakkında üretilmiş olan bilgiden çok fazla uzaklaşamıyoruz. Oysa kent

tecrübesi ondan çok fazla uzaklaşmıştır. Kent tecrübesi bugün çok farklı bir şekilde o anomiyi çoktan aşmıştır. Kendi kozmolojisini yaratmıştır. Kendi kozmolojisi de son derece meselâ o ilk dönemde Nietzsche'nin "Tanrı öldü" hissine kapılmasına yol açan o nihilist yapıya rağmen bugün bakıyorsunuz insanlar gayet bütün her boyutuyla açıklanmış, her boyutuyla kendilerine göre kodlanmış bir kent içerisinde yaşadıkları hissine ulaşmış bulunuyorlar. Yani bugün baktığınız zaman çok ontolojik dönemlerden çok daha kesin inançlı insanların yaşadığı bir dünyada yaşıyoruz.

Hasan Taşçı: Robert Ezra Park'ın şehirle ilgili, o meşhur makalesinin girişi şöyledir. Şehir bireylerden ve kolektif donanımlardan, yollar, binalar, aydınlatma araçları, tramway, telefon vs. idârî aygıt ve birçok müesseseden mahkemeler, hastaneler, okullar gibi donanımlardan farklı bir şeydir. Şehir daha çok bir düşünce hâli, gelenek göreneklerin ve bunlardan aktarılan veya bunlara bağlı örgütlü tutum ve duyguların bir birliğidir. Burada zannediyorum iyi bir sosyolojik tanımlama var. Her şehrin bir sosyal sistemi var. Sanıyorum ki bu sosyal sistemin en temel olgularından birisi komşuluk ilişkisidir. Bugün bu komşuluğun biraz zayıfladığını görüyoruz veya öyle algılıyoruz. Belki de öyle değildir. Belki de öyledir. Ben bunu Mustafa Hocam'a sormak istiyorum. Komşuluk bağları geçmişte nasıldı? Bugün zayıfladı mı? Önemi nedir? Bununla ilgili sizi dinleyelim. Komşulukla ilgili neler söyleyebilirsiniz bize?

Mustafa Orçan: Teşekkür ederim. Aslında Yasin Hoca çok iyi bir giriş yaptı. Sosyoloji ile kent arasında bir bağlantı kurdu. Sanayi Devrimi diyoruz. Sanayi Devrimi aslında aynı zamanda bir kent devrimidir. Kentleşmede meydana gelen bir devrimdir. Bu devrim sadece binaların, parkların yeniden yapılmasıyla değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerin yeniden dönüşümü ile de ilgili bir durumdur. Bu bakımdan sanayileşmeyle birlikte kent artık tamamen geleneksel yapılardan kopma eğilimi göstermiştir. Fakat burada en önemli olgulardan biri Robert Park'ın da dediği gibi yani biz şehirli dediğimizde ya da bina dediğimizde bir taş yapı, beton yığını filan olarak algılamamız lâzım. Bu çok önemli bir tehlikedir. Onun içinde komşuluk ilişkileri, insan psikolojisi, doğumlar, ölümler, düğünler

vardır. Son dönemlerde Türkiye'de de yapılan bazı şehirlerdeki steril hayatlara bakıldığında burada ciddî ölçüde sosyal ağlarda birtakım kopmaların ve sıkıntıların olduğunu görüyoruz. Bizim şu andaki hakîkatten sahip olduğumuz komşuluk ilişkileri, aile yapısı falan Türkiye'nin en büyük sosyal sermayelerinden biridir. Fakat bu mekândaki özellikle belli konut algısı, hem özel sektör olsun hem devlet, TOKİ'nin yapmış olduğu binalara bakıldığında maalesef orada bir 'sosyal aklın' olmadığını görüyoruz.

Hasan Taşçı: Yani dönüşümün sosyolojisi yok mu hocam?

Mustafa Orçan: Kentsel dönüşüm var ama bu kentsel dönüşüm bir ölçüde bina dönüşümüne endekslenmiş ve ona odaklanmış, asıl bizim "sosyal ekoloji" dediğimiz o yapıyı zedeleyici bir tutum içerisinde. Sosyal ekoloji dediğimizde ne anlaşılması lâzım? Her toplumun kendine özgü veya her yörenin, her bölgenin kendine özgü bir sosyal yapısı var. Bir kültürel yapısı var ve bu kültürel yapıya uygun olarak da bina yapılması lâzım. Taleplere, kültürel değerlere göre binaların yapılması lâzım. Bu yüzden son dönemlerdeki yapılan konutlara bakıldığında maalesef bu sosyal dokunun çok ciddiye alınmadığı hatta ilgili kamu kurumlarının bazılarında sosyologların bile hiç olmadığını biliyoruz. Bu çok ciddî bir sıkıntıdır. Sadece sosyologlar değil, halk bilimcilerinin ve psikologların da olması lâzım. Bu bakımdan ben biraz Türkiye'ye dönerek de bunu açıklamaya çalışacağım. TOKİ hakîkatten Türkiye adına çok önemli işler yaptı. Türkiye'de devlet ilk kez alt ve orta sınıfları düşünerek kitlesel konutlar yaptı. Bu çok önemlidir. Ama bunun en büyük eksikliği şuydu; bu yapılan konutlar aynı zamanda bizim kültürel kodlarımızı, kültürel ilişkilerimizi o komşuluk ilişkilerini ne kadar temsil edebiliyordu? Bu fizikî mekânlar bunu ne kadar kaldırabiliyordu? Bu çok ciddî bir sorundu. İşte TOKİ ilk kez, Yasin Hocamızın da başında bulunduğu bir proje ile (Mersin'de) bir kentsel dönüşüm olmadan, halkın ayağına giderek, "Evet siz nasıl bir bina istiyorsunuz, kentsel dönüşümün içinde neler olsun?" sorusunu özellikle araştırdı. Bu bence önemli bir girişim olmuştur.

Bu bakımdan yani komşuluk dediğimizde, bizim için komşuluk kültürü, komşuluk ilişkileri hem dinimiz açısından, hem diğer

kutsal dinler açısından bakıldığında en önemli sosyal ağlardan bir tanesidir. Komşuluk ilk önce akraba ekseninde yerleşim olgusuyla ortaya çıkmıştır. Fakat özellikle kutsal dört büyük dine bakıldığında artık bu ilişkinin mahalle ekseninde seyrettiğini görüyoruz. Yani ilk ilişkilerde daha çok akraba eksenli komşuluk ilişkisi varken, özellikle İslâmiyet ve Hristiyanlık gibi dinlerle birlikte artık bu komşuluk ilişkileri akraba eksenli değil, daha mahalle eksenli seyrettiğini görebiliyoruz. Modern hayatta da bireysellik ön plandadır. Gerorg Simmel'nin dediği gibi zaman en önemli şeydir. Bu eksiklikten dolayı bence komşuluk ilişkilerinin yeniden düşünülmesi lâzımdır. Özellikle yeni projeler ortaya atılmalıdır. Bu projelerden bir tanesi de acaba şu olabilir mi? Komşuluk haftası veya günleri kutlanabilir mi? Bunu yaşatmak adına sadece belli yaşlardan sonraki kuşakların şöyle bir komşuluk ilişkisi vardırın ötesinde, yeni nesillere de bunu aktarabilir miyiz? Sayın Belediye Başkanımız da burada uygulamadan gelen bir zât, belki böyle bir hafta, etkinlik yapılabilirse, ilk kez böyle bir proje yapılabilirse bence çok anlamlı bir girişim olacaktır diye düşünüyorum.

Hasan Taşçı: Bizde komşuluk ilişkileri mahalle eksenlidir. Ama son zamanlarda şöyle bir tartışma var ortada. Mahalle ortadan kalkıyor mu? Eski fonksiyonunu icrâ edebiliyor mu?

Yasin Aktay: Komşuluk ilişkilerinin kuşkusuz bittiğine dâir, apartman hayatı komşuluğu bitirdi, mahremiyeti öldürdü gibi şeyler söyleniyor. Ben bunları çok abartılı buluyorum. Yani şundan dolayı, ben bir yüksek lisans tezi yazdırmıştım bir öğrencime. Apartman komşuluğu üzerine epey mülâkat yaptı. Bunu başka tezlerle de desteklemeye çalıştım ben aynı verileri. Apartmanda beraber kalma süresine bağlı olarak çok sağlam komşuluk ilişkileri de tesis edilebiliyor. Hatta mahallenin yatay olarak yayıldığı dönemlere veya ortamlara nazaran çok daha yoğun ve çok daha kalabalık komşuluk ilişkilerinin bir apartman içerisinde hatta birkaç apartman içerisinde cereyan edebildiğine şahit olduk.

M. Tevfik Göksu: Ben bir apartmanda yaşıyorum. Apartmanda on sekiz dâire var ve on sekiz dâirenin bütün çocukları ortak ders yaptığı, ortak sohbet yaptığı, ortak etkinlik yaptığı, ortak yapılması gereken ne varsa burada kolektif şuur oluşturuldu.

Hasan Taşçı: Ben bunun istisnâî bir durum olduğunu düşünüyorum. Biçim olarak apartmanların komşuluk ilişkilerini azaltıcı etkiye sahip olduklarına dâir yaygın bir kanaat var bunun doğru olduğunu sanıyorum. Apartmanda da oluşabiliyor bu.

Yasin Aktay: Aslında genellikle şöyle bir tipolojidir. Benim zaman zaman kaldığım bazı apartmanlar olmuştur. Hakîkatten alttaki komşuyu tanımadığım, onunla hiçbir ilişki kurmadığım durumlar da oldu. Ama bu belki çok istisnâî durumlar. Ama aynı apartmanda birkaç kişi uzun süre kalmışsa, o uzun sürenin aşamasından itibaren insanlar birbirleriyle ilişkiye geçiyorlar. Yani öyle çizilen tipolojideki gibi Batılı bir komşuluk yapımız yok. Yani apartmanın dayattığı fiziksel koşullara rağmen komşuluk ilişkisi pekâlâ tesis edilebiliyor. Ama diyeceksiniz ki komşuluk ilişkisi eski zamanlarda üretilen ilişki gibi bir ilişkiyi tesis ediyor mu? Tabiî ki çok farklı bir ilişki biçimidir.

Hasan Taşçı: Ben etmediğini söylüyorum.

Yasin Aktay: Ama hiç yok değil. Hiçbir sosyalizasyon kalmıyor değil. Bence moderniteye lânet eden gelenekselci bir yaklaşım var. Bu bazen fantastik bir modern kent veya apartman tipolojisi çiziyor. Bu tipolojiye saldırıp duruyor. Hâlbuki mahremiyet açısından bakılacak olursa bugünkü apartman hayatı mahremiyet kavramına, İslâmî mahremiyet açısından daha yakındır.

Mahremiyet bugünkü apartmanda çok daha fazla korunabiliyor. Çok daha fazla sürdürülebiliyor. Eski yaşantıyı biliyoruz, çok hızlı bir değişim süreci yaşadığımız için geleneksel hayata dâir örüntülerle de ilgili tecrübelerimiz var. O tecrübeler içerisinde ben şeyi hatırlıyorum, görebiliyorum. İnsanlar komşusuna kim giriyor, kim çıkıyor? Çok daha fazla kontrol edebiliyorlardı. Evlerin içerisinde neler oluyor. Avlulardan falan görülebiliyordu. Komşusunun mahremiyetine çok daha kolay nüfuz edebiliyordu. Oysa bugün öyle değil. Kapını kapattığın andan itibaren kendi evinin içerisinde kalabiliyorsun. Kimse senin evine göz dikemiyor.

Hasan Taşçı: Hocam ben bir örnek vereyim. İstanbul'da, Ataşehir diye bir ilçe, semt var. Ben gece oraya gittiğim zaman şunu görüyorum. Çok yüksek apartmanlardan oluşan semtin binalarının

tamamına yakınında perde kapatmak diye bir şey yok. Binada herkes karşısındakini görecek şekilde odasında, mutfağında, salonunda karşılıklı açıkta oturuyor. Bunu gece çok rahat görüyorsunuz. Ben apartman dediğimiz biçimin zaman içerisinde böyle bir şey oluşturduğunu zannediyorum.

Yasin Aktay: Bu bir tercih meselesidir.

M. Tevfik Göksu: Bunun mekânla ne alâkası var. Bu orada yaşayan insanın kendi değer bütünlüğü ile alâkalı bir şeydir.

Yasin Aktay: Tam tersi şeyler de var. Tercih edilen perde tiplemesiyle ilgilidir. Ben kendi oturduğum apartmanda kapatıyorum perdeleri ama karşı tarafınki açık. İçerideki herkes görünüyor meselâ. Mahremiyeti korumakla da ilgili bir şeydir. Kişi mahremiyetini korumak istiyorsa bugünkü apartman yapısı buna müsaittir. Belki de insanların dekorasyon anlamında yaptığı tercihler biraz yaşam tarzıyla da ilgili bir şeydir. Yaşam tarzı olarak mahremiyeti korumayı, mahremiyete değer veren insanların bugünkü apartman yapısı içerisinde daha fazla imkânlara sahip olduklarını söyleyebiliriz. Eskiye dâir, geleneğe dâir, nostaljik yaklaşımların değerleri aşılıyor olduğuna dâir yaklaşımları çok doğru bulmuyorum. Genel anlamda ben nostaljiyi çok fazla kutsayan, çok fazla olumlayan bir insan değilimdir. Yani bugün insan istediği takdirde, her zaman kendi değerlerini, pratize edebilmek için birtakım imkânlar bulabilir. Geçmişte de insanlar buluyordu. Geçmişte de insanlar mahremiyete değer veren insanlar o yapı içerisinde de mutlaka daha farklı tedbirler alabiliyorlardı. Ama bugün o tedbirleri almak için çok fazla uğraşmak gerekmiyor zannediyorum. Daha az çaba sarf etmek yetiyor.

Mustafa Orçan: Şöyle bir şey var zannediyorum. Komşuluk ilişkilerinin çok sıcak olması, mahalle havasında olması aslında kendi içerisinde sosyolojik anlamda bir otokontrol sistemini doğuruyor. Bir köyde bir hırsızlık yapan veya başka bir suç işleyen bir kişinin orada kalma imkânıyla şehirde barınma imkânı arasında dağlar kadar fark vardır. Bu yüzden bu devâsâ kentler ve metropol hayat aslında çok cömert ama herkese cömert. Yani iyilik yapana da cömerttir İstanbul gibi, özellikle kötülük yapana da cömert.

M. Tevfik Göksu: İyiliğin de zemini var, kötülüğün de zemini var.

Mustafa Orçan: Hepsini kabul ediyor. İstanbul gibi metropol şehirler herkesi kabul eder. Herkese karşı cömerttir. Neden? Çünkü otokontrol sistemi yok. Hukukla kontrol edildiği için. Fakat geleneksel toplumlarda ve geleneksel mekânlarda daha çok mahalle ve komşuluk ilişki ağının olduğu yerlerde ise bir otokontrol sistemi vardır. Komşu komşuyu tanıdığı için hırsızlık yapamaz. Yaptığı takdirde herkes bildiği zaman oradan ayrılmak zorundadır. Yani köyünde, kırsalında, mahallesinde çok tanınan birisiyse ama metropoldeyse bu bina olmazsa üç apartman öteye geçer. Kimse kimseyi çok fazla tanımıyor. Sadece apartmandaki insanlar tanıyor. Bu bakımdan şöyle bir şey evet nostalji olmayabilir. Nostalji yapılmaması gerekiyor ama şu da bir gerçektir. İki ailede, iki anne ve baba da çalışıyorsa ve sürekli olarak saat sekiz ve beşte gidip geliyorsa buradan nasıl bir komşuluk ilişkisi beklenebilir ki? Bu bakımdan biz bazen ailelere bakarak apartmanı seçiyoruz. Kimler var, kimler yok diye bakıyoruz. Burada bir problem yok. Ama rastgele herhangi bir mahallede, bir yere girmek zorunda kaldıysanız. Orada ilişki kurma ağınız çok sıkıntılı olabilir. Bu bakımdan kesinlikle Türkiye'de komşuluk ilişkileri olsun, mahalle kültürü bakımından olsun, başka toplumlara göre, Batı toplumlarına göre daha duyarlıdır. Hâlen bu duyarlılık devam etmektedir. Tamamen çekirdek aile özelliği göstermemektedir. Ama onun ötesinde artık eskisi gibi bir aileden de söz edemeyiz. Hayatın getirmiş olduğu şartlardan dolayı yeniden bir yapılanma var. Önceden sadece baba çalışırken, şu anda anne de çalışıyor, çocuk da çalışıyor.

Mazhar Bağlı: Sosyal kurumların işlevlerinde bir değişiklik mi oldu? Geleneksel sosyolojik kurumlardan bahsediyorum.

Mustafa Orçan: Evet orada önemli bazı değişiklikler oldu. Yani aile artık birinci dereceden bireyleri yönlendiren çevresel etken olmaktan öteye geçiyor. Bunun yerine meselâ internet dediğimiz, özellikle sosyal ağlar ortaya çıkıyor. Bu ağlarla artık ailenin dışında, okulun dışında, diğer bizim geleneksel kurumların dışında bir yapıyı ifâde ediyor. Dolayısıyla asıl bireyleri ve insanları yönlendiren, özellikle gençleri yönlendiren yeni kesimler ortaya çıkıyor. Bu

bakımdan yani 21. yüzyılda bence en büyük sosyolojik problemlerin ilk beşinde kesinlikle kent vardır, kentleşme politikası vardır ve geleceğin en önemli meslekleri arasında da yine kentleşme vardır diye düşünüyorum.

M. Tevfik Göksu: Hocam'ın başladığı yerden devam etmek istérim. Bazen kendi içimizdeki değer aşılmasını izale edebilmek ya da onu tanımlayabilmek için nostaljiyi kutsal addediyoruz. Oysa çevreye sosyolojik bir bakış açısı sergileyeceksek, mekânı suçlamak yerine şehirde yeni bir sosyal değer üretmek olarak görürsek, mevcut mekânsal yapı içerisinde sosyal değerler üretebiliriz. Örneğin biz projeleri onaylarken şunu diyebiliriz. On dâire ve apartmanda mutlaka ortak mekân üreteceksiniz, diyebiliriz. Yeni mekânlar, yeni tanımlamalar getirebiliriz. Buradaki bütün mesele şehre nereden baktığınızla ilgilidir. Modern şehirde siz o sözünü ettiğiniz birçok sosyal değeri inşâ edebilirsiniz. Burada şehri yönetenlerin kendisini nerede konumlandırdığı çok önemlidir. Yani kendisini konumlandırırken, bir teknisyen olarak mı konumlandırıyor, bir teknokrat olarak mı konumlandırıyor, yönetici olarak mı, yoksa kendisini bir şehrin lideri olarak mı konumlandırıyor? Eğer kendisini bir şehrin lideri olarak konumlandırırsa şehre önce bir sosyal perspektiften bakar ve sosyal değer inşâ eder. Çünkü şehrin yaşayabilmesi için en önemli şey sosyal değer inşâ etmektir. Siz sosyal değeri inşâ ederseniz onun arkasından gelecek ekonomik değer, şehri kalkındırır.

Öbür taraftan insanın şehirdeki bütün insan ilişkilerini dizayn edersiniz. Yani biz kendi durduğumuz yeri ya da kendi idrakimize şehrin temelinde insanın olduğunu anlatabilmeliyiz. Şehrin temelindeki insanın insanla olan ilişkilerini düzenlemek ve onun insanca, huzur ve umut içerisinde yaşayabileceği bir şehre bakabilirsek o zaman biz mevcut mekân içerisinde de çok rahat komşuluk ilişkilerinin kurgulandığı, insanların sosyalleştiği, asosyal olmadığı mekânlar üretebiliriz. Ama bilmemiz gereken bir gerçek daha var. Dün komşuluk belki çok daha fazlaydı. Niye daha fazlaydı? Çünkü dün televizyon yoktu, dün bilgisayar yoktu, Ipadler yoktu, çocuğunuzun bir ekranın karşısında saatlerce oturacağı oyunlar yoktu. Çocuk doğal olarak sosyalleşecek ve bir şeylere ihtiyaç duyacaktı.

Bugün bunlar var. Dün insanın kendi sosyalleşmesi için ihtiyaç duyduğunu bugün cihazla konuşarak hallediyor. Bu açıdan bizim bugünün çarkları içerisinde, yeni bir sosyal perspektifi ortaya koyup, bir değer inşâ edip ve bu değerde de insanımızın sosyalleşmesini temin etmemiz lâzımdır. Sosyal değer üretmemiz gerekiyor.

Mustafa Orçan: Aslında Başkanım, tam da güzel değindiniz. Komşuluk ilişkisi devam ediyor ama nerede? İnternet üzerinde, internet komşuluğunda sosyal medyada bir gruba üye oluyorsunuz. Öyle bir komşuluk var. Dolayısıyla aslında bu dayanışma ilişkiler hiçbir zaman kaybolmuyor. Başka bir şeye dönüşüyor. Şimdi artık internet komşuluğu var.

Hasan Taşçı: Çünkü bu bir ihtiyaçtır ve zaman içerisinde ortadan kalkmıyor.

Yasin Aktay: Farklı bir şey daha söylemek istiyorum. Komşuyu sevmek Hristiyanlıkta otuz iki farzdan birisiymiş gibi, İslâm'da da böyledir. Komşuya karşı sorumluluk vardır. Komşuya karşı sorumluluk tamam da bakıyorsunuz komşun açken kendin tok yatamazsın. Bu İslâm'da çok önemli şiârlardan bir tanesidir. Bugün bakıyorsunuz insanlar öyle sitelerde yaşıyorlar ki, aç bir komşusu yok. Bu komşuluk kavramı başlı başına irdelenmesi gereken bir şeydir. Yani insanların kendisiyle aynı sosyal statüye sahip, aynı sosyal tabakalaşmaya mensup insanlarla bir arada yaşıyor olmaları aslında bir sapmadır bana göre. Bu genel olarak kentin ürettiği en önemli sapmalardan bir tanesidir. Bunu bir şekilde aşmak şöyle mümkün olabilir. Tam anlamıyla aşmak mümkün değildir. Çünkü o bütün insanların beraber yaşadıkları o mahalle kültürünün ve yâhut o sosyal alanların, mekânların terbiye edici, insanı eğitici, insan ruhuna işleyen bambaşka bir etkisi oluyordu. Tam olarak eski yapıya dönmek bugün mümkün olamayabilir. Çünkü farklı sosyal tabakalara mensup insanlarla bir arada yaşamaya kimse mecbur edilemez. Gerçekçi olmak gerekirse zorlayamaz. Böyle bir şey yok şu anda. Ama şu mümkün olabiliyor. Komşuluk kavramına yeni bir boyut getirmek gerekiyor. Duyabildiğin, görebildiğin veya hissedebildiğin bir şekilde senin bilgi alanına girmiş olan herkes senin komşundur. Yani aç olan herkes senin komşundur. Seninle beraber

yaşıyor olması gerekmiyor. Şehrin neresinde olursa olsun. Sadece şehrin değil, dünyanın neresinde olursa olsun.

M. Tevfik Göksu: Esenler'de hayır marketimiz var. Yıllık yaklaşık 6 milyon liraya yakın harcaması var. Bu 6 milyonu biz devlet bütçesinden karşılamıyoruz. Şehirli veriyor. "Yoksul komşuma sen götür, ben verirsem rencide olur." diyor. Özel kartı var, gelip oradan alabiliyor. Meselâ kardeş ailemiz var. Şehirde kronik yoksullarımız var. Şehirli zenginler o kardeş yoksulları kendisine kardeş ediniyorlar. Bütün masraflarını karşılıyorlar.

Mustafa Orçan: Yasin Hocam burada ilginç bir şey geldi aklıma. Ben şöyle bir kavramlaştırma yapacağım bu konuşmalardan sonra. Mekânsal komşuluğa karşılık küresel komşuluk. Şimdi küresel komşuluklar var. Ağlarla örülen, az önce bahsetmiş olduğumuz sosyal ağlar, internet komşuluğu.

Hasan Taşçı: Bu durumda komşuluk sorumluluğunun arttığından mı bahsedeceğiz? Bana kalırsa kentsel ayrışma komşuluk sorumluluğunu azaltıcı bir etkiye sahip. Yüksek gelir grubundaki insanlar bir arada yaşadıkları için artık fakir komşulara sahip değiller.

Yasin Aktay: Aslında bu sorumluluk kavramı üzerinde yoğunlaşmamız gereken bir şeydir. Burada meselâ İslâm'ın bir döneminde galiba Hz. Ömer zamanında, artık bir de Ömer Bin Abdülaziz için söylemeliyim. İki yıllık bir dönem ama nasıl bir şey olabilir yüce dine sublimasyon konusu olabilir bilemiyorum. Ama bir dönemin insanları bir şehir içerisinde zekât verecek insan bulamıyorlardı. Neden böyle oluyor? Fiziksel anlamda ve maddî anlamda nisap miktarına sahip olan herkes sahip olduğu için mi yoksa zekât verilebilecek durumda olan insanların kanaati dolayısıyla mı böyle bir şeydir onu bilemiyorum. Ama böyle de olsa bu da önemli bir göstergedir neresinden bakarsanız. Bugün belli bir site içerisindeki insanların, kendi maddî durumlarına yakın insanlarla bir arada yaşıyor olmalarını her ne kadar bir sapma olarak nitelendiriyor olsa da artık bugünün, modernitenin şartlarıdır. Bunun geri döndürülmesi kolay teklif edilebilir bir şey değildir. Bir ya da iki kişiye teklif edebilirsin ama bu sosyal anlamda böyle bir şeyi teklif edemezsiniz. Ama bugün yine de şunu söyleyebiliyoruz. Bence sevinmemiz gereken bütün kötülüğüne rağmen bu durumun iyi tarafı şudur; tarihte belki hiç olmamış

olduğu kadar hayırseverlik trendi var, habitusu var. Bırakınız Türkiye'de işte sol çevrelerin çok eleştirdikleri o sosyal yardımlar, hayırseverlik, sadaka kültürü diye aşağıladıkları o durum aslında toplumu sağıltan bir habitus, bir davranış biçimi ve bu son zamanlarda daha çok gelişmiştir. Bu sadece şehir içerisinde sosyal yardımı geliştirmiyor. Bugün övünebileceğimiz bir durum ortaya çıkarıyor ki Somali'ye bir, iki haftalık bir kampanya ile beş yüz milyon dolar gibi bir rakam çıkarıyor ki, Batı ülkelerinin dudaklarını uçuklatan bir rakamdır bu yani. Suriye'den yedi yüz bin insanı Türkiye'de konuk ediyoruz. Türkiye'de yedi yüz bin insan mülteci ve Türkiye'nin misafiridir. Türkiye halkı bunları ciddî bir travma yaşamadan, ciddî bir sosyal sarsıntı yaşamadan hazmedebiliyor. Bakın Avrupa Birliği gibi müreffeh bir ülke, sosyal yardımların belli bir mekanizmaya, planlamaya ve bilimselliğe dayandırılmış olduğu bir ülkedir. 27 ülke bir araya gelip, Suriye'den ne kadar mülteci kabul edebileceğini tartıştılar ve otuz bin ile açılan rakam, on sekiz bine kadar indi. Yani en fazla on sekiz bine bakılabilir denildi. Orada da şu şartlar düşüldü. Şu rezervler konuldu. Kabul edilebilecek olan mültecilerin, belli eğitim düzeyine sahip olması gerekir. Çünkü toplum bunu hazmedemez. İşte eğitimsiz ve vasıfsız insanların gelmesini toplum hazmedemez. Düşünün 27 tane ülkeden on sekiz bin kişi kabul ediliyor. Türkiye ise hiçbir kayıt ve şart düşmeksizin yedi yüz bin insanı hazmedebiliyor. Neticede bunların hazmedilmesi bir toplumun özveri kapasitesidir aynı zamanda. Çok şükür bu Türkiye ile her bakımdan gurur duyabileceğimiz, halk olarak, toplum olarak gurur duyabileceğimiz bir şeydir. Şimdi bu moderniteye veryansın edilir. Yaşadığımız dönemin modernitesi üzerine, modern kentin insanı nasıl yabancılaştırdığı üzerine, değerlerimizden ne kadar uzaklaştırdığı üzerine ama bu tarafını da görmek lâzım bence. Pekâlâ yüce değerler, peygamberlere yönlenmiş olan, peygamberlerin insanlara bildirmiş olduğu yüce değerler nasıl Ashâb-ı Kiram gibi çok örnek toplumlar ortaya çıkarmışsa, sonraki kuşaklarda her dönem benzer modelleri tekrar üretebiliyor.

Hasan Taşçı: Hocam, ben komşuluk ilişkilerinden başka bir konuya geçmek istiyorum. Bugünün şehirlerinin sosyolojik yapısının oluşmasında çok önemli etkisi olan olgulardan birisi de göçtür.

Göç şu an için büyük bir kentsel unsur olarak varlığını devam ettiriyor. Göçle oluşan bir toplumsal yapı var. Bir mekân var hatta. Ama biz toplumu konuştuğumuz için biraz da bunu konuşalım. Göçün oluşturduğu bir şehri yönetmek nasıl oluyor?

M. Tevfik Göksu: Göçün oluşturduğu bir şehri yönetirken, bu söylediğiniz o mahalle kültürü, komşu dayanışması, küçük tanışıklık bunların hiçbirisi olmuyor. Hep değişken insanlarla komşuluk yapmak zorunda kalıyorsunuz. Meselâ Esenler'de "Otuz yıldır, kırk yıldır aynı mahallede beraber yaşıyoruz." diyen çok az insan var. Çünkü Esenler'in ortalama oturma yılı on yıldır. Siz otuz yıl, kırk yıl, elli yıl aynı mekânda oturma imkânı bulmamış insanla hangi geleneksel kodlarla birbirleriyle dayanışma örüntüsü veya farklı bir komşuluk kültüründen söz edeceksiniz. Bu göç meselesi hem geldiği yeri hem de gittiği yeri perişan ediyor.

Hasan Taşçı: Aynı zamanda bir kültür taşımasından da bahsediyoruz sanıyorum.

M. Tevfik Göksu: Bir taraftan kültür taşıması yaparken, öbür yandan kültürel kaotik durumu da ortaya çıkarıyor. Ne geldiği kültürü taşıyabiliyor ne de gittiği yerde kültür edinebiliyor. Ortaya tanımı gerçekten çok zor olan birçok kozmopolit bir kültür çıkıyor. Bu açıdan göç belki de bugün üzerinde durduğumuz, kent ve sosyoloji dediğimizde en çok üzerinde durmamız gereken konu. Çünkü birçok değeri temelinden aşındırıyor.

Mazhar Bağlı: Göçle ilgili şöyle bir paradoksun var olduğunu ve bunun belki de göç sosyolojiyle ilgili en önemli tartışma başlıklardan birisi olduğunu düşünüyorum. Bir taraftan insan özü itibarıyla böyle göçebe bir varlık gibi ama bir taraftan da yerleşmeyi arzu eden bir varlıktır. Hem hareketli hem de kalıcı olmayı istiyor. Bu galiba insanın cennetten kovulma hikâyesinin izlerine işaret ediyor. Hem cennette kalmak istedi Âdem Peygamber hem de orada kalmanın şartlarına uymadı. Göç ile bu çelişki somutlaşmış oluyor sanırım. Bu dünyada kalıcı olmak istiyoruz ama ölümlü olduğumuz kadar da başka hiçbir bilgiden emin değiliz. Ki bana göre bu son derece anlamlı bir paradoks. İnsanın varlığını devam ettiren en önemli çelişki ya da çatışma da denilebilir.

Diğer konuya gelince yani sosyolojinin konusu olan göç hareketi mâlûm ciddî bir toplumsal değişime neden olduğu için münhasıran bu konuyla alâkalı belli bir sosyolojik alan ve literatür vardır. Klasik kırdan kente göç ile ilgili teoriler Sanayi Devrimi ve sonrasındaki gelişmelerle bağlantılı bir hareketlilik olarak tanımlamaktadırlar ve doğrudur da. Lakin bu konuda sanırım tek bir şablon yok. belki de bizim ülkede bahsi geçen sanayileşmeye bağlı olarak görülen göç diğer toplumlardakinden daha farklı bir dinamik veya sosyoloji doğurdu. Avrupa'da Sanayi Devrimi'ne bağlı göçler planlı kentleri doğurdu bizde ise gecekonduları. Dolayısıyla aynı sosyolojik dönüşümden söz edilemez. Dünyadaki kırdan kente olan göçlerin genel trendine baktığımızda, bizdekinden biraz daha farklı olduğunu görüyoruz. Bizde 1950'ye kadar özellikle tarımsal alandaki değişime bağlı olarak gerçekleşen bir göç trendi var ve 1980'lere kadar devam eder. Daha sonra 90'lara kadar görece daha farklı gerekçelere bağlı olarak devam eden orta sınıflaşma arzusunu yansıtan bir dalgadan söz edilebilir. 1990'lardan sonrası da bir başka sâikledir. Yani bunların her birisinin gerekçeleri farklı ama tamamının şöyle bir sorunu var. Göç edenler göç ettikleri yeri benimsemek yerine gittikleri yeri kendilerine benzetmeye başlıyorlar. Kentlileşmede son derece geç kalınmakta ve kurumsal senkronizasyon bir türlü yakalanmamaktadır. Bir başka ifâde ile daha önce göç eden hemşehri-akrabaların rehberliğinde gerçekleşen bu göç kişilerin kentleşme sürecini sağlamasına imkân tanıyan temel altyapı dinamiklerini harekete geçirmiyor. Aksine onu frenliyor. Kendi kültürüne yabancılaşmakla suçlanmamak için muhâfazakarlığını devam ettiriyor. Bu durum aslında yeni bir sosyolojinin siyaseti ve yönetimi belirlemesini de beraberinde getirdi. Bence önemli bir konu burası.

Teknik olarak da göçün sağlıklı işlemediğini görüyoruz zaten. Normal şartlarda göç edecek olan birisinin izlemesi gereken üç-dört adım veya süreç vardır. Nedir bunlar? Hazırlık aşaması dediğimiz, kişinin göç edeceği yere gidip-gelmesi, onu tanıması, onunla ilgili bir hazırlık yapması, daha sonra göç ettiği yere yerleşmesi ve adaptasyonun sağlanması, daha sonra oranın kültürünü edinmesi, orada sosyalleşmesi ve kendine ait bir çevre edinmesi. Bizde

bu hazırlık aşaması hiçbir biçimde gerçekleşmiyor. Yani kişi orayla irtibatını kurarken, makro ölçekteki yerleşim biriminin genel sosyolojisiyle irtibat kurmuyor, orada bulunan noktasal alan üzerinde irtibat kuruyor. Mesele A mahallesinde akrabası varsa o mahalleye gidiyor. Diyelim Adıyamanlı birisi gelip, Esenler'e yerleşecekse, Esenler'le ilgili genel bir bilgi edinmiyor. Esenler'in herhangi bir mahallesinin, herhangi bir sokağında oturan akrabasıyla irtibata geçiyor ve o akrabası üzerinden bir hazırlık aşamasında bulunduktan sonra oraya gelip yerleşiyor. Dolayısıyla Esenler'le ilgili bir kültür veya İstanbul'la ilgili bir kanaat sahibi oluşmuyor. Yani kentleşme kültürü gelişmiyor. Kentlileşmiyor.

Yasin Aktay: Gettolaşma dediğimiz olgu böyle oluşuyor. Aslında Batılı anlamda herkesin birbirine karışmış olduğu kozmopolit bir toplum oluşmuyor da, herkesin kendi küçük mecrasında, bir bakıma köyün şehre taşındığı bir durum oluşuyor.

Mazhar Bağlı: Evet gettolaşma böyle oluşuyor hakîkaten. Fakat bu hangi soruna yol açıyor? Bana göre şuna neden oluyor.

Yasin Aktay: Bunu niye sorun olarak düşünelim ki? Bence sorun değil aksine Türkiye'ye özgü bir kentleşme var bence. Kentleşmenin bir dinamiği olarak da görebiliriz.

Mazhar Bağlı: Hocam, oradaki yani daha önce yaşadığınız sosyolojik ortamdaki hukuk anlayışını ya da hukuka ilişkin temel kuralları buraya taşıdığınızda bir sorun var bence. Kırsal alandaki insanların oradaki geleneksel hukuka itaat etmeleri toplumsal baskı üzerindendir ama kent hukukuna itaat etmenin en belirleyiciliği cezâî yaptırımdır.

Hasan Taşçı: Bu başlı başına kendisi bir sorun olmayabilir ama bunun ortaya çıkardığı ve şehri zorlayan çok ciddî sorunlar var.

Yasin Aktay: Bu bir tarzdır aslında.

Hasan Taşçı: Esenler'le ilgili yaptığım bir çalışmada 40-50 yıldır Esenler'de yaşayanlara sorduğum zaman bana şunu söylediler. "Otogar geldikten sonra Esenler bazı problemleri yaşamaya başladı." Meselâ birisi, "Otogar geldikten sonra biz Esenler'de sahte para ile tanıştık." dedi. Otogar geldikten sonra, otogar ne getirdi, göçü

getirdi Esenler'e. Diğer şehirler için de problemlerin menşei. Göç tek başına bir problem olmayabilir.

Yasin Aktay: Otogar yabancıyı getirdi. Yani bir dönem uzun süre beraber yaşayıp, birbirine alışan, birbirini tanıyan insanlar, tanışıklığı tecrübe ediyorlar. Göç yabancıyı getiriyor. Aynı zamanda kozmopolitizmi ve yabancılığı ve kaosu üretiyor.

Mustafa Orçan: Aslında 1950'lerden, 80'lerden sonra Türkiye'nin kendi deneyimlerinden hareketle yaşadığı bu metropolleşme bir "kırsal metropolleşme"dir. Kırsal metropolleşme nedir? Bütün çelişkileri içerisinde barındıran metropolleşmeye biz kırsal metropolleşme diyoruz. O da şudur; en eğitimli olanla, en eğitimsiz olanın yan yana durduğu ve aynı şekilde en fakir olanla, en zenginin aynı mekânda yaşadığı, en kültürlü olanla, en kültürlü olmayanın ya da henüz eğitim almamış olan insanların bir arada yaşadığını ifâde eden şeyin adıdır. En modern en yüksek katlı binalarla, gecekondu binalarının bir arada yaşadığı yerdir. Bir taraftan siz gecekondu hayatında tavuğun yetiştirildiğini, hayvanın yetiştirildiğini görürken, diğer tarafta çok devâsâ binaların olduğu, dolayısıyla bütün çelişkileri içerisinde barındıran şeyin adı "kırsal metropolleşme"dir. Dolayısıyla bundan sonraki süreçte özellikle belediye başkanlarının ya da bu uygulamadan sorumlu olan kişilerin bence bu çelişkilerin nasıl ortadan kaldırılacağı ile ilgili düşünmesi gerektiğini söylemek istiyorum. Öyle bir şeydir ki bu kırsal metropolleşme, hatırlarsanız İstanbul'da beş veya yedi yıl önce bir vak'a olmuştu. Bir eğlence merkezi vardı, oranın bir duvarı çöktü ve duvarı çöken bina gecekondunun üzerine düştü ve o evden birkaç ölü çıktı. O akşam eğlenceye gelen bir şahsın bir gecede harcamış olduğu para yüz ya da elli bin TL civarındadır. Ama diğer o enkaz altında hayatını kaybeden ailenin beş altı yılda kazanamayacağı kadar büyük bir rakam bu. Müthiş bir çelişki var. Bu bakımdan yapılacak olan kentsel dönüşüm veya diğer projelerde olsun, insanlara bu anlamda acaba fırsat eşitliği ekseninde kentten faydalanma imkânı nasıl olabilir? Bu imkânlar sosyal mekânlar olabilir, daha başka aktiviteler olabilir. Yaşayan insanlara hizmet ne kadar iyi ise memnuniyet düzeyi o kadar artacaktır.

Mazhar Bağlı: Kent sosyolojisi, kentin genel atmosferi bir kentleşme bilincini oluşturmuyor mu? Niye oluşturmuyor?

M. Tevfik Göksu: Bir defa insanlar bir kente geldikleri zaman, kentte önce şehrin dokusunu görmüyorlar. İnsanlar şunu düşünmüyor. Ben on yıl sonra şu ilçeye gideceğim, orada şöyle bir hayat kuracağım, şöyle şöyle çevre olacak şeklinde bir hayat planı yok. Günler, şartlar sizi zorluyor ve kalkıp şehre gidiyorsunuz.

Mustafa Orçan: Gündelik hayatın akışına bırakıyor.

M. Tevfik Göksu: Gittiğiniz şehirde yaptığınız tek iş var. Akşam evinize ekmek götürebilmek. Başka hiçbir şeyi görmüyorsunuz. Bütün mesele şudur hocam. Bizim şehirlerimiz âdeta rüyalarımız gibidir. Korkularımız ve umutlarımız üzerine kuruluyor. Rüyada da ya korkarsınız ya da umut dolu şeyler görürsünüz. Bizim de şehirlerimiz böyle kuruluyor. Oturuyorsunuz, kafayı hiçbir yere açmadan korku üzerine yarın akşam, bir ay sonrası, iki ay sonrası ne olacak? Acaba Ahmet'in oğlu gitti, valizini alıp geri mi gelecek? Yoksa orada iş mi tutunacak? Hayata bağlanacak mı? Korkuları ve ümitleri üzerine şehirler kurulduğu için kentlilikten bahsetmek zor. İnsanımız ilk etapta şehri kendisine bir alan olarak görmüyor. Bu yeni yeni başladı. Artık insanlar az önce hocamın da söylediği gibi bunları konuşmaya, bunları tartışmaya, yeni değerler inşâ etmeye başladı. Şehirde mevcut bu yapı içerisinde, yeni değerler inşâ etmeye başladı.

Mazhar Bağlı: Şehir Düşünce Merkezi bunun için var. Vatandaş geliyor. Tam da sizin bahsettiğiniz gibi korkularını, rüyalarını falan kente bağlıyor. Kent de zaten böyle fırsatlar üreten bir mekanizma değil mi?

M. Tevfik Göksu: Öyle, o fırsat kendini korku olarak izah ediyor. Meselâ İstanbul'u onluk dilimler hâlinde mukâyese etseniz. Onluk dilimler hâlinde 1980-1990, 1990-2000, 2000-2010, 2010-2020 diye mukâyese edin. Bu süreç içerisinde şöyle bir tahlil ettiğinizde acaba İstanbul dün mü daha insan yüzlüydü, yoksa bugün mü daha insan yüzlü? Dün mü daha fazla değer dayanışması vardı? Bugün mü daha fazladır? Bugün daha fazla olduğunu düşünüyorum.

Mazhar Bağlı: Bu biraz da yönetimle alâkalı değil mi?

M. Tevfik Göksu: Aynen öyle. Niye yönetimle alâkalı? Bakın Esenler'de 2009 yılında araba sayısı %12,5 iken şu anda %25'tir. İnsanlar o günübirlik koşuşturmaca arasında, hayat gayelerini bir kenara bırakıp da, etrafa bakmaya başlayınca, dostlar ediniyorlar, komşular ediniyorlar. Yeni sosyal alanlar üretiyorlar. Yeni sosyal mekânlar üretiyorlar. Yeni sosyal iletişim biçimleri üretiyorlar.

Mazhar Bağlı: Yasin Hocam, son olarak göç konusuyla ilgili sizin görüşlerinizi alalım. Siz başta söylediniz ya, bir nevi bu yeniden bir üretim, sosyoloji üreten bir mekanizma olarak karşımıza çıkıyor.

Yasin Aktay: Şöyle söyleyeyim. Göç aslında insan tabiatına en uygun hareketlerden biri olarak karşımıza çıkıyor.

Mazhar Bağlı: Ama şöyle de bir şey yok mu? Aynı zamanda bizim bir yerleşik hayata geçme gibi bir yanımız da yok mu?

Yasin Aktay: Var, tabiî ki. Ama hızlı bir gelişme ve değişme yaşayan bütün sosyal yapılar bir hareketlilik de yaşarlar. Hareketlilik her zaman mevcut yapıyı, sabit olan yapıyı, birazcık sarsarlar. Hatta o tehdidi, gerilimi üretirler. Büyük toplumlar biliyorsunuz göçlerden sonra kurulur. Bu sosyolojik olarak da tarihte çok kolay ispatlanabilen bir şeydir. İbn Haldun bunun modellemesini çok başarılı bir biçimde yapmıştır. Bir toplum yerleşik hayatta uzun süre kaldığı zaman, bir süre sonra donar kalır. Onu mutlaka harekete geçiren bir göç dalgası vardır. Bilhassa Peygamber Efendimizin (s.a.v.), Medine bizim için çok modern bir şehirdir. Ama bu modern şehrin sadece Peygamber Efendimizin hayat süresi içerisinde baktığımızda toplam on yıldır aslında. Peygamber Efendimizin Medine'de ortaya koyduğu hayat süresi on yıldır. On yıl içerisinde de o toplumun neredeyse %90'ı değişmiştir. Peygamber Efendimizden (s.a.v.) sonra da orada kalan insanların belki de %90'ı o şehrin dışında başka yerlerde vefat etmişlerdir. Ashâb-ı Kiram'ın sadece %10'unun mezarları Mekke ve Medine'dedir. Bunun dışında kalan %90'ı başka başka ülkelerde, başka başka şehirlerde ölmüştür. Dolayısıyla buradan büyük bir İslâm medeniyeti ortaya çıkmıştır. Bugün gelenek dediğimiz, bizim değerlerimiz dediğimiz, sabit zannettiğimiz, o medeniyetimiz ve kültürümüzün ne kadar hareketli olduğunu

görebilmemiz açısından ilginç bir referans alanıdır. Ben öyle çok sabitelere prim veren bir yaklaşımı çok doğru bulmuyorum. Aksine hareketlilik içerisinde önemli olan bu değerleri ne kadar üretebiliyorsunuz? Doğru değerler adına ne kadar her şeyi harekete geçirebiliyorsunuz? Yoksa sabiteler yer yer çok köhnemiş durumlar da ortaya çıkarabiliyor. Bunları tekrar daha adil bir biçimde paylaşmanın yolu yeni hareketlilikler ortaya koymakla olabiliyor. Bir toplum kendi içinde çok fazla sabitleşmişse, çok fazla durağanlaşmışsa o bir şekilde harekete geçer ki, âyet-i kerimenin hikmeti biraz da odur. Eğer "Allah'ın sizi birbirinizle savması olmasaydı, camiler, havralar, mescidler, kiliseler harap olurdu." Bizzat bu dinamik bile âyet-i kerime ile sabit kılınan bu dinamik bile bir insana yakışan şeyin hareketlilik olduğunu gösteriyor. Ama tabiî ki Allah böyle felâketler sonucu ortaya çıkmış hareketlilikten korusun. Ama biraz da gerçekçi olmak gerekirse tarih bu tür hareketliliklerle doludur. Tarihi oluşturan da bu tür hareketliliklerdir.

Mustafa Orçan: Burada İslâm'daki göçün nedenleriyle, Türkiye'de bizim yaşamış olduğumuz göç arasında fark var tabiî ki. Burada bunu ince bir ayrıntı olarak söylemek lâzımdır. Yoksa göç olgusu genel anlamda tabiî ki, "Allah'ın arzı geniş değil miydi?" Şeklindeki ibarelerle açık seçik ortadadır. Burada asıl mesele zannediyorum göç etmekte değil, göçü karşılamakta. Yani bizim asıl meselemiz budur. Göç etmek değil, bu göçü nasıl karşılayacağımız önemli. Bunlara ne tür imkânlar vereceğiz? Hazır sunumları da verebilirsiniz. Konya gibi Kayseri gibi.

Yasin Aktay: Burada araya girebilir miyim? Biz insanlık tarihinde yaşanan birtakım göçlere dâir bir teorinin peşinde değiliz. Şu anda bir planlama peşindeyiz. Şu anda yaşanmakta olan zaten bilfiil karakteri hâline gelmiş olan bu göç olgusunu karşılayıp, onu başarılı bir biçimde planlamak, planlarken de değerlerimizle muvafık bir biçimde yeni modeller ortaya çıkarmakla yükümlüyüz. Her ne kadar Medine'de bahsettiğim bu şey varsa da, bu hareketlilik söz konusuysa da Medine diye bir model de üretilmiştir bu hareketliliğin içerisinde. Bugün hepimiz için ideal bir şehir için orayı model alabiliyoruz.

Mustafa Orçan: Suriye'den göçenler de bir model, Medine modeli gibi.

Yasin Aktay: Suriye modeli biraz daha farklı. Bir felâketten kaçıyorlar.

Mustafa Orçan: Mekke'deki kaçış de yine bir felâket nedeniyledir.

Yasin Aktay: Orada bir darlıktan kaçış var. Tutup da orada bir katliam söz konusu değil. İnsanların inançları üzerine birtakım baskıların yapıldığı ortamda aslında hicret orada çok başarılı bir siyaset modelidir. Bir kaçış değildir. Hakkını yemeyelim. Bugün yaşamakta olduğumuz göç 1950'den beri yaşanmakta olan bir göçtür. Tek Parti Dönemi toplumsal hareketliliğin neredeyse minimuma indirildiği bir dönemdir aynı zamanda. Ondan dolayı bir değişim yaşamıyor. Ondan dolayı müthiş bir metafizik ama seküler metafizik bir algı üretilmiştir. Bu da çok paradoksal bir şeydir. Sekülerliğin metafizik kavramlarla, daha doğrusu bir metafiziğin seküler kavramlarla ifâde edilmesi çok paradoksal bir durum oluşturuyor. 1950 yılında başlıyor Türkiye'deki toplumsal hareketlilik ve 50'li yıllarda yaşanan bu hareketlilik bugün Türkiye'yi %80'i kentlerde yaşayan bir modele taşımıştır. Geriye kalan %20'nin de artık neredeyse kentin bütün imkânlarından faydalanabildiği bir durum ortaya çıkarmıştır. Bugün ellili yıllardaki kent toplum dinamiğinden ya da geriliminden çok farklı bir noktadayız.

Mustafa Orçan: Oraya bir ek olarak, Cumhuriyet'in kuruluşundaki yaşanan paradoksa dikkat çekmek istiyorum. Cumhuriyet Türkiye'sinde Batılılaşma politikasında aşırı derecede çağdaşlaşma vurgusu var. Ama hiçbir çağdaşlaşmada köylü politikasıyla, köy politikasıyla çağdaşlaşmaya gidilemez. Dolayısıyla Köy Enstitüleri de dâhil bütün politika "Köylü şehirlinin efendisidir." politikasıyla...

Yasin Aktay: Bolşevik Devrimi'ndeki Cobsky'ci bir anlayış sergileniyor. Daha sonra Mao'nun üretmeye çalıştığı şeydir. Ama yani eğer sanayiniz yoksa ve sanayiye de cesaretiniz yoksa mecburen köylüye bağlanacaksınız. Çünkü devletin bütün geliri köydür. Devletin bütün gelir kaynağı eğer köylünün ürettiği tarımsal ürünse, tahılsa köylüyü biraz geliştireceksiniz.

Mustafa Orçan: Köyde sosyolojik anlamda aslında ne vardır? Köy sınıfsal dikey geçişe izin vermez. Yatay geçişlidir. Hatta okuyanı dahi sabitlemiştir. Köy Enstitüleri'nde aslında oradan mezun olan, öğretmen olan çok nitelikli insanlar aslında farklı bir hayat görmek istiyor. Şehir hayatını da görmek istiyor. Ama öyle bir şeye bağlıyor ki, sen burada çalışacaksın, köylülere hizmet edeceksin. Dolayısıyla bu insanların gelecekle ilgili beklentisini kesmiş bulunuyorsunuz. Bu da ayrı bir paradokstur.

Mazhar Bağlı: Kent tanımlamalarında sürekli bir çatışma tezi söz konusudur. Kent sosyolojisini yapılandıran çatışmacı kentsel teorilere alternatif bir teori geliştirilebilir mi? Klasik sosyoloji kentleri hep bir çatışma alanı olarak gösterir ya. Yani bu çatışmacı teorilerin dışında yeni bir teori geliştirilebilir mi?

Yasin Aktay: Vardır tabiî ki. Kent merkez, çevre çelişkisi olarak da bakabiliriz. Merkez, çevre çelişkisi bir yandan çatışmacı bir teoridir. Ama bir yandan da işlevselci bir tarafı vardır.

M. Tevfik Göksu: Şehirdeki doğal hareketliliği sağlar. Yoksa şehir çok statik hâle gelir.

Yasin Aktay: Tabiî şehir bir yandan insanların herkesin birbirini tanıdığı bir yer hâline geldiği zaman şehir olmaktan çıkıyor. Şehir dediğiniz zaman, insanların kayboldukları bir yer akla gelir. Kaybolabildikleri, kamufle olabildikleri, kişilerin birey özelliğinin ön plana çıkabildiği yerdir. Herkesin birbirini tanıdığı bir yerde insanların birbirleriyle olan ilişkileri tamamen kodlanmış ve yapısal sabitelerle donanmış olur. Oysa kimsenin kimseyi tanımadığı bir ortam biraz daha insanı atomize bir varlık olarak kendisini yalnız hissettiği bir yer, birey özelliklerinin nüksettiği ve hayâtiyet kazanma fırsatı da bulduğu bir yerdir. Ama bu durum aynı zamanda insanın trajik yalnızlığını da teneffüs ettiği bir yer olması dolayısıyla kent insanı biraz da yutar. Kentin insanı yutmasına karşı modern kentte insanların geliştirdiği birtakım tedbirler oluyor. O tedbirler de sivil toplum dediğimiz yapıları ortaya çıkarıyor. Cemaat, sivil toplum veya yeniden modern anlamda cemaatin dönüşünü görebiliyoruz.

Mustafa Orçan: Çatışmacı teori dediğimizde aklıma geldi, 1994'de Refah Partisi belediyeleri kazandığı zaman, Sayın Tayyip

Erdoğan'ın da İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olduğu bu tarih dikkate alınırsa belki Türkiye tarihinde, yerel yönetimler tarihinde çok ciddî bir kırılma yaşandı. Bu aynı zamanda sizin sorunuza da "Çatışmacı teoriye alternatif üretilebilir mi?"ye cevap olacak. Bugüne kadar olmayan bir şey gerçekleştirildi. Türkiye'de ilk kez yerel yönetimlerde sosyal politikalar alanında ciddî ölçüde adımlar atıldı. Atılan bu adımların çok ciddî ölçüde de toplumsal karşılığı oldu. O karşılıktan dolayıdır ki, FAK-FUK-FON (Fakir Fukara Fonu), Beyaz Masa'dan tutun da, kömür yardımlarına, onun da ötesine geçerek şu anda engelli vatandaşlarımızla ilgili projelere kadar devâsâ bir hizmet ortaya kondu. Daha önce devlet hiçbir zaman ciddî anlamda bu sosyal politikalara önem vermemişti. 1994'ten sonra bunu telâfî eden bir mekanizma olarak yerel yönetimler ortaya çıktı. Bu da çok başarılı bir biçimde uygulandı. Yerel yönetimlerdeki sosyal politikalardaki başarı, aynı ekibi iktidara taşıdı. O iktidar hâlen bundan besleniyor.

Kapitalist sistemde, kapitalist şehirler ortaya çıkıyor. Bu kapitalist sistemde şehirler ve belediye yönetimleri olabildiğince vatandaşına karşı bencil davranmaktadır. Yani kapitalist sistemde sosyal politika kime emanet edilmektedir? Devlet ne diyor? "Sen fakire fukaraya yardım etme. İş adamı olarak bana yardım et. Ben iki fabrikam varsa, üçüncüyü açayım, dolayısıyla ortada işsizlik falan kalmaz." Böyle bir anlayış vardı. Ama bizim kültürümüzde vakıf geleneğini dikkate aldığımızda müthiş bir deneyim var. Bu bakımdan dünyada uygulanan sosyal politika modellerine bakıldığında iki tür sosyal politik anlayışın ön plana çıktığını görüyoruz: birincisi Avrupa eksenli bir sosyal politika ve diğeri de ABD eksenli sosyal politika. Her ikisini de uygulayan ve hatta daha doğrusu birleştiren ve çok farklı bir geleneğe sahip olan bir yapı söz konusudur. O da şu an Türkiye'nin uygulamış olduğu üçüncü sosyal politika modelidir. Bence bu açıdan çatışmacı teori bunu eşitlikçi bir anlayışla yerine getiremez. Çünkü eşitlikçilik adaletli değildir. Çalışan veya çalışmayanı ayırmaz. Ama bu sistem çalışan veya çalışmayanı ayırır. Çalışamayanı da, imkânı olmayanı da sosyal politika ile besler ve kentte bir sosyal huzuru, sınıflar arasındaki çatışmayı ortadan kaldıracak farklı bir atmosfere büründürebilir.